

ΕΠΕΤΕΙΑΚΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗΓΙΑ ΤΑ 10 ΧΡΟΝΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ & ΤΑ 30 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΔΡΥΣΗ
ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΥ ΣΕΜΙΝΑΡΙΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΥ ΠΑΝΤΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ, 9 & 10 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2013

Θα ήθελα από αυτό το βήμα δημόσια να ευχαριστήσω τη Διευθύντρια του Τομέα Εγκληματολογίας και του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εγκληματολογίας Καθηγήτρια Κυρία Ζαραφονίτου για την πρόσκληση που μου απήλυθε να συμμετάσχω στην Επετειακή Διημερίδα. Η πρόσκληση αυτή είναι μεγάλη τιμή για μένα και θα καταλάβετε στη συνέχεια γιατί.

Κληθείσα να αναφερθώ στην προσωπική εμπειρία που απεκόμισα από τη φοίτησή μου και στα δύο μεταπτυχιακά της Εγκληματολογίας, δηλαδή, στο παλαιό Μεταπτυχιακό Σεμινάριο Εγκληματολογίας και στο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Εγκληματολογίας, περίπου δύο δεκαετίες της ζωής μου πέρασαν μπροστά από τα μάτια μου σαν τρέιλερ ταινίας. Μαθήματα, βιβλία, σημειώσεις, εξετάσεις, υποστηρίξεις, εισηγήσεις, άγχος, κούραση, εποικοδομητικές συζητήσεις με τους διδάσκοντες και τους συμφοιτητές, συμμετοχή στην οργάνωση επιστημονικών εκδηλώσεων, με ειδική μνεία στο συνέδριο προς Τιμήν του Καθηγητή Ιάκωβου Φαρσεδάκη και στο συνέδριο για το ρόλο του εγκληματολόγου στην Ελλάδα. Μια πλημμυρίδα εικόνων και συναισθημάτων. Μια πλημμυρίδα γνώσης και εμπειριών. Οφείλω να δηλώσω ότι αυτή η πρόσκληση περισσότερο από χαρά μου προκάλεσε συγκίνηση.

Από τα πρώτα έτη της φοίτησής μου στο Τμήμα Κοινωνιολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου, πίσω στις αρχές τις δεκαετίας του '90, το Μεταπτυχιακό Σεμινάριο Εγκληματολογίας αποτελούσε αντικείμενο συζήτησης μεταξύ των φοιτητών. Ήταν, την εποχή αυτή, ένα από τα ελάχιστα -αν όχι το μόνο- προσφερόμενα μεταπτυχιακά σεμινάρια στο Πάντειο αλλά και γενικότερα στην Ελλάδα. Αρκετοί από τους φοιτητές του 3^{ου} και 4^{ου} έτους, έλεγαν ότι, αποφοιτώντας, θα δώσουν εξετάσεις για το μεταπτυχιακό σεμινάριο. Ακουγόταν ωραίο αλλά και δύσκολο. Είχε εξετάσεις, όπως και τώρα. Έδιναν πολλοί και περνούσαν λίγοι, όπως και τώρα. Ωστόσο, ούσα στο πρώτο έτος των σπουδών όλα αυτά που αναφέρονταν από τους μεγαλύτερους ήταν

λέξεις με απροσδιόριστο περιεχόμενο: μεταπτυχιακό, σεμινάριο, Εγκληματολογία. Ακούγονταν ωραίες, αλλά κανείς μας δεν ήξερε επακριβώς σε τι αναφέρονταν. Κάτι με έλκυε στην επιστήμη αυτή αλλά παρέμενε σε σημαντικό βαθμό ασαφές και αδιευκρίνιστο: νομίζω, ότι αρχικά ήθελα να μάθω γιατί κάποιιο παραβαίνουν το νόμο. Μετά βέβαια, έμαθα, ότι το ερώτημα μπορεί να τεθεί και αλλιώς: γιατί οι πολλοί συμμορφώνονται με το νόμο. Στη συνέχεια η έννοια του νόμου, πήρε άλλες προεκτάσεις. Έμαθα για τον πραγματικό και το νομικό ορισμό του εγκλήματος. Μια σημαντική διάκριση, διότι βάσει αυτής επαναπροσδιορίζονται εκτός από το έγκλημα καθ' εαυτό -άρα και οι απορρέουσες κυρώσεις- τόσο ο δράστης όσο και το θύμα. Με λίγα λόγια το εγκληματικό φαινόμενο.

Σκέφτηκα ότι ο πιο καλός τρόπος για να προετοιμαστώ για τις εισαγωγικές εξετάσεις του Μεταπτυχιακού Σεμιναρίου ήταν να παρακολουθήσω το σύνολο των προσφερόμενων προπτυχιακών εγκληματολογικών μαθημάτων της εποχής. Και αυτό έκανα. Το ασαφές και απροσδιόριστο άρχισε να γίνεται συγκεκριμένο και να αποκτά σιγά-σιγά ακριβές περιεχόμενο. Ο όρος εγκληματικό φαινόμενο, ως αντικείμενο της επιστήμης της Εγκληματολογίας, στον οποίο σταθερά επέμενε ο καθηγητής Ιάκ. Φαρσεδάκης από την πρώτες παραδόσεις του μαθήματος *Εισαγωγή στην Εγκληματολογία*, απέκτησε ειδικό βάρος. Έμοιαζε με κύβο, μπορούσε κανείς να τον γυρίσει και να δει διαφορετικές διαστάσεις ή χρόνους του φαινομένου. Άλλες έννοιες, όπως η παραβατικότητα ανηλίκων, ο κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος, η θυματοποίηση, η αντεγκληματική πολιτική άρχισαν να αποκτούν νόημα και ουσία. Εγκληματολογικές θεωρίες έπρεπε να κατανοηθούν, να απομνημονευθούν. Να μελετηθούν μέσα στο ιστορικό τους πλαίσιο, να εξετασθούν συγκριτικά, ώστε να γίνουν γνώση στέρεη και γνώση δική μου. Να συνενωθούν πεδία που πολλές φορές μοιάζουν αποκομμένα μεταξύ τους, όπως η Εγκληματολογία του περάσματος στην πράξη και η Εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης, οι οποίες συνιστούν μέρη του ίδιου συνόλου. Έννοιες διακριτές αλλά και συμπληρωματικές.

Ανατρέχοντας, λοιπόν, πίσω στη δεκαετία του '90 δεν μπορώ να ξεχάσω τη μέρα που είδα το όνομά μου αναρτημένο στον –χειρόγραφο τότε- πίνακα των επιτυχόντων στην είσοδο του επονομαζόμενου «γυάλινου» κτηρίου. Χάρηκα τόσο πολύ, διότι το θέμα των εξετάσεων με είχε δυσκολέψει αρκετά: Είχαμε κληθεί να απαντήσουμε σε ερωτήσεις στηριζόμενες σε ένα εκτενές απόσπασμα από το Τρίτο Βιβλίο των

Ιστοριών του Θουκυδίδη: Παραθέτω ένα μικρό τμήμα του σε μετάφραση Ελευθέριου Βενιζέλου:

«οι άνθρωποι διεξήλθαν όλην την κλίμακα των ποινών, με την ελπίδα, ότι εξακολουθούντες να τας επιτείνουν, θα επιτύχουν μετριασμόν της εγκληματικότητος. [...] Μολοταύτα και με την τοιαύτην επίτασιν των ποινών, εξηκολούθησεν η διάπραξις των εγκλημάτων».

Οι θεματικές ενότητες που εξέτασε το μεταπτυχιακό σεμινάριο που παρακολούθησα ήταν δύο: «Η προστασία του περιβάλλοντος από εγκληματολογική σκοπιά» και «Έγκλημα και λογοτεχνία: άνθρωποι των γραμμάτων κατηγορηθέντες». Υπεύθυνη για την πρώτη θεματική, ήταν η Καθηγήτρια Χριστίνα Ζαραφωνίτου, η οποία μόλις είχε τελειώσει το διδακτορικό της στο Παρίσι. Νέα επιστήμονας ακόμα, με τον επιστημονικό ζήλο που την χαρακτήριζε από τότε, μας εξοικείωσε με τη σχολή του Σικάγο και εν γένει με τις περιβαλλοντικές προσεγγίσεις του εγκλήματος, οι οποίες θα αποτελούσαν στη συνέχεια της ακαδημαϊκής της εξέλιξης βασικό corpus των επιστημονικών της ενδιαφερόντων. Στη δεύτερη ενότητα υπεύθυνη ήταν η Λυδία Παπαγεωργοπούλου, νομίζω κι εκείνη με σπουδές λογοτεχνίας και εγκληματολογίας στη Γαλλία.

Οι συναντήσεις μας γίνονταν σε μια μικρή αίθουσα στην είσοδο του γυάλινου κτηρίου. Στο πλαίσιο του σεμιναρίου τότε, γνώρισα για πρώτη φορά, ως εισηγητές, την Πρόεδρο του ΙΜΔΑ και Ομότιμη Καθηγήτρια Αλίκη Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, τον Καθηγητή Ν.Κουράκη, ο οποίος ήταν ακόμα στις αρχές της ακαδημαϊκής του καριέρας. Με τις εξαιρετικά ενδιαφέρουσες εισηγήσεις όλων των διδασκόντων αποκτήσαμε εξειδικευμένη γνώση στις δύο υπό εξέταση θεματικές.

Ως μεταπτυχιακοί φοιτητές καλούμασταν να συμμετέχουμε ενεργά στο μάθημα, καθώς χρειαζόταν όχι μόνο να παρουσιάσουμε, στο πλαίσιο των συναντήσεών μας την πορεία της εργασίας που είχαμε αναλάβει, αλλά και να προβούμε σε σχόλια και επισημάνσεις για τις εργασίες των συμφοιτητών μας. Με αυτόν τον τρόπο, είχαμε τη δυνατότητα να βελτιώσουμε την εργασία που εκπονούσαμε, πριν την παραδώσουμε στο τέλος του χρόνου, αλλά έπρεπε να είμαστε σε θέση να αποτιμήσουμε κριτικά, μέσα στην αίθουσα, τις εργασίες των υπολοίπων. Ήταν μια απαιτητική διαδικασία, η οποία προϋπόθετε συνεχή εγρήγορση κατά τη διάρκεια του μαθήματος και σύνθεση των εγκληματολογικών μας γνώσεων.

Αυτό που ακόμα με εντυπωσιάζει όταν θυμάμαι το παλαιό εγκληματολογικό σεμινάριο, είναι η μεγάλη απήχηση που είχε σε συνάρτηση με το τότε θεσμικό του status, από την οποία αναδεικνύεται το γνήσιο επιστημονικό ενδιαφέρον που είχαν όσοι το παρακολούθησαν –και ήταν πολλοί μέσα στα δεκαπέντε έτη που διεξήχθη περίπου-. Το αναφέρω αυτό, διότι, τότε, το σεμινάριο ήταν θεσμικά αδιαβάθμητο. Αυτό σήμαινε, ότι, τελικά, στο βιογραφικό μας, εκτός της ακαδημίας, και όσον αφορά τη συμβολή του στην εύρεση εργασίας, δεν ήταν τυπικά παρά ένα σεμινάριο. Σε καμιά περίπτωση δεν οδηγούσε σε αναγνωρισμένο πτυχίο τύπου “master”. Απαιτούσε όμως εξετάσεις και τόσο κόπο και μελέτη, που, πραγματικά, εάν δεν ενδιέφερε το αντικείμενο καθ'εαυτό, δεν είχε κανείς κάποιο ιδιαίτερο «όφελος» να το παρακολουθήσει. Αυτό, σε καμιά περίπτωση, δεν το αναφέρω, για να υποτιμήσω το επιστημονικό ενδιαφέρον όσων παρακολουθούν σήμερα τα αναγνωρισμένα πλέον μεταπτυχιακά. Αντιθέτως. Απλώς, θέλω να τονίσω, αυτή την ιδιαίτερη πτυχή του εν λόγω σεμιναρίου που αφορά μια άλλη εποχή, χωρίς ΑΣΕΠ, χωρίς βέβαια τόσο υψηλά ποσοστά ανεργίας, μια εποχή που η φοίτηση σε μεταπτυχιακές σπουδές δεν ήταν η φυσική συνέχεια της λήψης του πτυχίου.

Ευτυχώς, όμως, στα μέσα της επόμενης δεκαετίας, το ΠΜΣ Εγκληματολογίας ήταν πλέον ένα επίσημα αναγνωρισμένο μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών. Τελευταία ημέρα υποβολής των αιτήσεων – βρισκόμενη υπό προσωπική διαπραγμάτευση εάν θα μπορέσω να ανταπεξέλθω στις απαιτήσεις του και εάν θέλω να επανέλθω στη διαδικασία της μάθησης ξανά, γνωρίζοντας όσα προϋποθέτει, δεδομένου ότι είχα αποκτήσει πλέον τη δική μου οικογένεια και σταθερή εργασία- αποφάσισα, εν τούτοις, να υποβάλω την αίτησή μου.

Νομίζω ότι τελικά έπραξα καλά. Το κομμάτι αυτό της μεταπτυχιακής μου ζωής στάθηκε για μένα πολλαπλά σημαντικό. Διότι, αφενός μετά την ολοκλήρωση των μεταπτυχιακών μου σπουδών ανοίχθηκαν νέες προοπτικές και ορίζοντες σε επιστημονικό και επαγγελματικό επίπεδο, αφετέρου διότι δεν ήμουν ο ίδιος άνθρωπος πια. Είχα αλλάξει. Μετά την εμπειρία του μεταπτυχιακού κύκλου σπουδών έμαθα πάνω απ' όλα να έχω περισσότερη επιμονή και υπομονή. Πείσμα για την εκπλήρωση των στόχων μου. Προσέγγισα την έννοια της μεθοδολογίας (αν και παραμένει πάντα διαφεύγουσα) – η οποία τελικά είναι απαραίτητη όχι μόνο για την επιστήμη αλλά και για την καθημερινή πραγματικότητα, για τη ζωή μας, καθ'εαυτή.

Όλα αυτά βέβαια δεν ήρθαν μόνα τους, εξ ουρανού, συντελέστηκαν μέσα στην αίθουσα E12 –για να το προσδιορίσουμε και - υπό την μέριμνα και καθοδήγηση των διδασκόντων, συνέβησαν στο πλαίσιο της επικοινωνίας με τους συμφοιτητές, στους χώρους όπου εκτυλίσσεται το έργο της ποινικής δικαιοσύνης τους οποίους, επισκεφθήκαμε κατά τη διάρκεια των σπουδών, στο αναγνωστήριο της βιβλιοθήκης του Παντείου, στο γραφείο της οικίας μου, όπου μελετούσα.

Η χαρά μου λοιπόν ήταν μεγάλη, όταν βρέθηκα ξανά, στον 5^ο όροφο του νέου κτηρίου, ως μεταπτυχιακή φοιτήτρια στο επίσημο πλέον διετές ΠΜΣ Εγκληματολογίας. Ήδη από τα πρώτα λεπτά της ώρας του πρώτου μαθήματος που παρακολούθησα οι όποιοι ενδοιασμοί μου είχαν υποχωρήσει. Ήμουν σίγουρη ότι ήθελα να είμαι εκεί και να προσπαθήσω.

Νέα μαθήματα και καθηγητές αλλά και προσκεκλημένοι από άλλα πανεπιστήμια της Ελλάδας και της Ευρώπης, καθώς και εμπειρογνώμονες από φορείς που εφαρμόζουν πολιτικές αντιμετώπισης του εγκλήματος είχαν πλαισιώσει το μεταπτυχιακό, το οποίο περιελάμβανε παρουσιάσεις μέσα στο μάθημα. παράδοση εργασιών, εξετάσεις και βέβαια αρκετή μελέτη. Σε αυτά θα αναφερθεί περισσότερο ο Γιώργος Ντέντες, ως πιο πρόσφατος απόφοιτος του προγράμματος. Θα πω μόνο ότι, στο πλαίσιο του υψηλού επιπέδου διδασκαλίας και γνώσης που παρέχει το μεταπτυχιακό και λαμβάνοντας υπόψη όλες τις άοκνες και εξαιρετικές προσπάθειες που γίνονται, η επιστημονική έρευνα χρειάζεται να αποτελέσει, σε μεγαλύτερο βαθμό, συστατικό στοιχείο στο σύνολο του μεταπτυχιακού στο μέλλον.

Το μεταπτυχιακό μάς προσέφερε, επίσης, και ένα πολύ καλό ‘unofficial’ πρόγραμμα, το οποίο στάθηκε η αφορμή για κάποιες καλές φιλίες και γνωριμίες που ακόμα αντέχουν στο χρόνο.

Θυμάμαι, την αγωνία που είχα την ημέρα που υποστήριξα τη διπλωματική μου. Η υποστήριξη είχε οριστεί για τις 4 η ώρα, το απόγευμα. Όλη τη μέρα, από το πρωί, το στομάχι μου ήταν κολλημένο, δεμένο κόμπο. Η ώρα πλησίαζε, έπειθα τον εαυτό μου ότι όλα θα πάνε καλά, για να πάρω δύναμη, και από την άλλη αισθανόμουν ότι δεν μπορώ να αρθρώσω λέξη, ότι δεν θυμάμαι τίποτα και η διπλωματική μου είναι σκέτη αποτυχία. Οι καθηγητές μου, με υποδέχθηκαν με χαμόγελο. Εγώ, όμως, ήθελα, αν γινόταν, να γυρίσω πίσω στο σπίτι και να κάνω μερικές διορθώσεις στη διπλωματική. Εδώ, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον Καθηγητή Κύριο Αντ.Μαγγανά και ιδιαίτερα τον

Καθηγητή Ιάκ.Φαρσεδάκη και την Καθηγήτρια Χρ.Ζαραφωνίτου για την ακαδημαϊκή αλλά και ηθική υποστήριξή τους για πολλά συναπτά έτη κατά τη διάρκεια των μεταπτυχιακών μου σπουδών έως και την απόκτηση του διδακτορικού διπλώματος. Με το χαμόγελό τους αναθάρρησα -ομολογώ λίγο- και για είκοσι λεπτά που σε μένα φάνηκαν αιώνας, όπως συμβαίνει συνήθως σε παρόμοιες περιστάσεις, παρουσίασα τη διπλωματική μου. Όλα πλέον είχαν τελειώσει.

Όπως κάθε μαθησιακή διαδικασία, νομίζω πως όταν φτάνει στο τέλος της προκαλεί ανάμικτα συναισθήματα και αμφίθυμη στάση. Χαίρεται κανείς που ολοκλήρωσε τις σπουδές του αλλά και στεναχωριέται ταυτόχρονα ακριβώς γιατί, όλο αυτό που περίμενε και επιδίωξε, με δύσκολες εξετάσεις, με πολλή μελέτη αλλά και αγάπη, τελείωσε. Τότε αρχίζει να πλανάται πιο έντονα -ένα οδυνηρό για την εποχή μας- ερώτημα: Και τώρα τι; Η δική μου θέση είναι: συνεχίζουμε. Πού και πώς αφορά την πολιτική ζωής του καθενός μας και όλων μαζί, ως επιστήμονες και ως πολίτες, μέσα σε ένα αντίξοο -κατά γενική ομολογία και εμπειρία- πλαίσιο.

Τελειώνοντας, και παραφράζοντας μία γνωστή ρήση, θα έλεγα ότι το μεταπτυχιακό Εγκληματολογίας δεν είναι νησί. Είναι κομμάτι μιας ηπείρου. Μιας σημαντικής ηπείρου, αυτής της εγκληματολογικής επιστήμης. Γι' αυτό, σήμερα και αύριο, όπως μου είπε μια παλαιά απόφοιτος του μεταπτυχιακού, το Σάββατο, που συναντηθήκαμε σε ένα άλλο συνέδριο, αφιερωμένο στον Σ.Κοέν, είναι μια γιορτή για όλους μας!

Αναστασία Χαλκιά
Δρ Εγκληματολογίας του
Παντείου Πανεπιστημίου